

Turizmde sürdürülebilirlik göstergeleri: Otel işletmeleri yöneticileri üzerine bir uygulama

Sustainability indicators in tourism: An application on hotel business managers

Elif Tuba Tamer¹

Fulya Mısırdalı Yangil²

Öz

Bu çalışmanın amacı otel işletmeleri yöneticilerinin sürdürülebilir turizme bakış açılarının incelenerek otel işletmelerindeki sürdürülebilirlik algısının tespit edilmesidir. Çalışmanın verileri sosyal, ekonomik, çevresel, kültürel, politik ve teknolojik sürdürülebilirlik boyutlarını ve bu boyutların alt bileşenlerini içeren ikili karşılaştırmalar şeklinde hazırlanan bir anket çalışmasıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler çok kriterli karar verme yöntemlerinden Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışmada Bodrum'da faaliyette bulunan beş yıldızlı otel işletmelerindeki yöneticilerden elde edilen verilerin analizi sonucunda, yöneticilerin algılarına göre öncelik sırası en yüksek boyutun çevresel sürdürülebilirlik olduğu tespit edilmiştir. Diğer sürdürülebilirlik boyutları da sırasıyla, ekonomik, kültürel, teknolojik, politik ve sosyal sürdürülebilirlik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma önemli bir paydaş grubu olan otel işletmelerinin sürdürülebilirlik algılarının tespit edilmesi ve sürdürülebilirlik boyutlarının önceliklendirmesi açısından yol gösterici bir çalışma olmaktadır. Çalışma bulgularına göre, birçok alanda olduğu gibi turizm alanında da sürdürülebilirlik, genel olarak çevresel sürdürülebilirlik bağlamında ele alınmaktadır. Bu durum turizmin çevreyle olan karşılıklı ilişkisinin bir sonucudur.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Otel İşletmeleri, Analitik Hiyerarşi Süreci

Jel Kodları: M10, Z32

Abstract

This study aims to determine the perception of sustainability in hotel businesses by examining the perspectives of hotel business managers towards sustainable tourism. The study data were obtained through a survey study prepared in paired comparisons including social, economic, environmental, cultural, political and technological sustainability dimensions and sub-components of these dimensions. The data obtained were analyzed using the Analytical Hierarchy Process (AHP) method, one of the multi-criteria decision-making methods. In the study, as a result of the analysis of the data obtained from the managers of the five-star hotel enterprises operating in Bodrum, it was determined that the highest priority was environmental sustainability according to the perceptions of the managers. Furthermore, it has been concluded that other sustainability dimensions are economic, cultural, technological, political and social sustainability. Therefore, this study is a guiding study in determining the sustainability perceptions of hotel enterprises, which are an important stakeholder group and prioritizing the sustainability dimensions. According to the study's findings, sustainability in the field of tourism, as in many other fields, is generally considered in the context of environmental sustainability. This situation is a result of the mutual relationship of tourism with the environment.

Keywords: Sustainable Tourism, Hotels, Analytical Hierarchy Process

Jel Codes: M10, Z32

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi KSBMYO, Türkiye, eliftuba.beydilli@dpu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-1192-5370

² Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi KUBFA, Türkiye, fulya.myangil@dpu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5746-3458

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Elif Tuba Tamer,

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi,
Türkiye, eliftuba.beydilli@dpu.edu.tr

Başvuru/Submitted: 26/05/2021

Revizyon/Revised: 12/07/2021

Kabul/Accepted: 25/07/2021

Yayın/Online Published: 25/09/2021

Atıf/Citation: Tamer, E.T., & Mısırdalı Yangil, F., Turizmde sürdürülebilirlik göstergeleri: Otel işletmeleri yöneticileri üzerine bir uygulama, bmj (2021) 9 (3): 943-955, doi: <https://doi.org/10.15295/bmij.v9i3.1849>

Extended Abstract

Sustainability indicators in tourism: An application on hotel business managers

Literature

The research shows the necessity of developing the tourism industry with an understanding of sustainability (Butler, 1999; Ko, 2001; Miller, 2001; Roberts & Tribe, 2008; Choi & Sirakaya, 2005; Asmelash & Kumar, 2019). Sustainable tourism emphasizes making all types of tourism environmentally, socially and economically beneficial, taking into account the needs of current and future generations. Therefore, tourism should be monitored and evaluated, especially in environmental, socio-cultural and economic aspects. In this context, this study focuses on identifying and prioritizing the sustainability perceptions of hotels managers using sustainability indicators.

Research subject

The subject of the study is to evaluate the understanding of sustainable tourism from the perspective of hotels managers.

Research purpose and importance

This study aims to determine the perception of sustainability in hotels by examining the perspectives of hotel managers towards sustainable tourism. Among the tourism stakeholders, hotels have an essential share in the adoption of the sustainable tourism approach. Therefore, especially in destinations where mass tourism is intense, it is of great importance to evaluate the effects of the hotels on the destination.

Contribution of the article to the literature

There are a limited number of studies in the literature focusing on the sustainability approach of hotels. This study will contribute to the literature and make suggestions for researchers and practitioners in this field

Design and method

Research type

This article is an applied and descriptive research.

Research problems

This research question is "which of the sustainability indicators decision-makers primarily focus on in their decisions about sustainability."

Data collection method

Within the scope of the research, a survey was conducted with 24 managers working in Bodrum hotels.

Quantitative/qualitative analysis

This study used the expressions of the scale developed by Choi and Sirakaya (2006), who aimed to measure sustainable tourism indicators/criteria. The original scale consists of 6 dimensions and 125 statements: political (32), social (28), ecological (25), economic (24), technological (3), cultural (13). In this study, three expressions of each indicator/criteria with the highest average expressed by Choi and Sirakaya (2006) were considered sub-criteria. Therefore, six criteria and 18 sub-criteria were examined in the study. After determining the indicators/criteria in the study, a questionnaire form was prepared to determine the sustainable tourism perception and priorities. Then, 24 decision-makers were asked to compare and evaluate the criteria and sub-criteria of sustainable tourism according to their preferred level of importance. The data obtained were analyzed using the Analytical Hierarchy Process (AHP) method, one of the multi-criteria decision-making methods. For this, pairwise comparison matrices have been created. In addition, evaluations were made in the Expert Choice 2000 program. Finally, priority vectors and consistency rates in the obtained results were calculated.

Findings and discussion

Findings as a result of analysis

According to the research findings, environmental sustainability is the highest priority for hotels regarding sustainable tourism (24%). The priority order of other criteria is; economic sustainability (19%) is second, cultural sustainability (18%) is third, technological sustainability (14%) is fourth, political sustainability (13%) is fifth, and social sustainability (12%) is sixth.

When the priority order of the sub-criteria regarding social sustainability is examined, the sub-criterion related to the participation of local people in the tourism industry (35%) takes the first place. After that, others, respectively; Visitor satisfaction for touristic destinations (33%) and air and water pollution (32%) for public health are sub-criteria.

When the priority order of the sub-criteria related to economic sustainability is examined, the sub-criterion of employment increase in tourism (47%) ranks first. Others, respectively; the percentage of the community's revenue leakage (28%) and the availability of local credit for local businesses (25%) are sub-criteria.

When the sub-criteria regarding environmental sustainability are examined, the sub-criterion related to air quality (37%) is first. Then, others, respectively; The amount of erosion in natural areas (33%) and the frequency of environmental accidents related to tourism (30%) are sub-criteria.

When the sub-criteria regarding cultural sustainability are examined, the sub-criterion related to the type/duration (43%) of the training provided to tourism workers is first. Then, others, respectively; availability of maintenance funds and resources (34%) and the use of local architecture and materials (23%) are sub-criteria.

When the sub-criteria regarding political sustainability are examined, the sub-criterion regarding the existence and level of the land development policy (45%) is first. After that, others, respectively; Sub-criteria are the existence of a development control policy (31%) and air, water pollution, waste management and the existence of the policy (24%).

When the sub-criteria regarding technological sustainability are examined, the sub-criterion of accurate data collection (54%) ranks first. Others, respectively; benchmarking (29%) and the use of low-impact technology (17%) are sub-criteria.

Discussing the findings with the literature

In the literature, there are no studies to determine the perspectives of hotel management managers towards sustainable tourism in destinations where sea tourism is expected. However, in the present study, similar results were obtained with studies on different stakeholder groups in destinations where sea tourism is standard (Logar, 2010; Jovičić & Ilić, 2010; Biçici, 2013).

Conclusion, recommendation and limitations

Results of the article

According to the study results, it has been determined that the environmental sustainability dimension has the highest priority in terms of the perceptions of hotel managers. This dimension is followed by economic, cultural, technological, political, and social sustainability, respectively.

Suggestions based on results

It is crucial to conduct research in different destinations and with all stakeholders' participation to compare the results in future studies.

Limitations of the article

The limitation of this study is that the sample group was conducted only with decision-makers working in 5-star hotels in Bodrum.

Giriş

Turizm sektörü, ağırlıklı olarak kırılan bir çevre ortamına veya kültürel açıdan hassas alanlara dayanmaktadır (Asmelash ve Kumar, 2019: 68). 1970'li yılların sonlarına kadar sektörün bu özelliği ihmal edilmiş ve daha az finansal kaynakla daha fazla ekonomik fayda sağlaması açısından değerlendirilmiştir (Choi ve Sırakaya, 2005: 382). Bu durum sektörün plansız ve kontrolsüz büyümesine neden olmuş ve bir yandan ekonomik fayda sağlarken diğer yandan doğal ve sosyal çevrede olumsuz etkiler meydana gelmeye başlamıştır (Šimková ve Rybová, 2012: 109). Turizm sektörünün kendi doğduğu çevrede yarattığı bu olumsuz etkiler sürdürülebilirlik anlayışına olan ilginin artmasına neden olmuştur.

Sürdürülebilirlik, ekonomik ve sosyal gelişmelerin, doğal kaynaklar ve çevreye verdiği büyük çaplı tahribatın bir sonucu olarak (Bozdoğan, 2005: 1026) ortaya çıkmış ve gelecek nesiller için hem kaynakların korunmasını hem de eşitlik unsurunu kapsayan bir yaklaşım olarak gelişmiştir (Dymond, 1997: 280). Sürdürülebilir turizm ise, istisnai bir turizm türü değil tüm turizm türlerinin (Butler, 1999: 18; Liu, 2003: 461; Asmelash ve Kumar, 2019: 68) çevresel, sosyal ve ekonomik olarak daha faydalı hale getirilmesi için kullanılacak bir yaklaşımdır (Lozano-Oyola, Blancas, González ve Caballero, 2012: 659). Turizm, sürdürülebilirlik anlayışıyla planlandığında, geliştirildiğinde ve yönetildiğinde faydaları topluma, doğal ve kültürel çevreye yayılabilir. Bu kapsamda sürdürülebilir turizm, yerel topluluklar için mümkün olan en fazla sosyal ve ekonomik faydayı sağlayan, kültürel mirasa özen gösteren, bütünlüğünü ve zenginliğini arttıran, çevresel tahribat ve doğal kaynakların tükenmesi üzerindeki etkiyi en aza indiren ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını destekleyen bütüncül bir yapıya sahiptir (Burghelea, 2015: 32).

Günümüzde yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde sürdürülebilir turizm anlayışına yönelik ihtiyacın artması ile birlikte sürdürülebilirlik göstergelerini geliştirmek, bunları mevcut ve yeni turizm alanlarında uygulamak önem kazanmıştır (Butler, 1999: 16). Göstergeler, sürdürülebilir turizmin gelişiminin izlenmesini ve potansiyel olarak sorunlu alanların belirlenmesini (Šimková ve Rybová, 2012: 108) sağlamakla birlikte turistik faaliyetlerin sürdürülebilirlik düzeyini iyileştirmek amacıyla da kullanılan yararlı araçlar olarak kabul edilmektedir (Lozano-Oyola vd., 2012: 659). Ayrıca göstergeler dışında turizmde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için paydaşların sürece dahil edilmesi de önem taşımaktadır. Diğer bir ifade ile hükümetler, yerel halk, turizm işletmeleri ve turistler gibi paydaşların sürdürülebilirliğe ilişkin sorumluluk ve davranış kurallarını üstlenmesi gerekir (Choi ve Sırakaya, 2006: 1275). Bu bağlamda, mevcut çalışma, önemli paydaş gruplarından biri olarak kabul edilen otel işletmelerine yoğunlaşmaktadır. Çalışmada, otel işletmeleri yöneticilerinin sürdürülebilirlikle ilgili kararlarda algılarının belirlenmesi ve önceliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, otel işletmeleri yöneticilerinin sürdürülebilirlik algılarını incelemesi, sürdürülebilirlik boyutları ve alt kriterleri açısından önceliklendirmenin yapılması noktasında önem taşımaktadır. Çalışmaya, Bodrum'da faaliyet gösteren Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Turizm İşletme Belgeli beş yıldızlı otel işletmeleri yöneticileri dahil edilmiştir.

Literatür taraması

Sürdürülebilirlik kavramına ilişkin ilk çalışmalar 1970'li yıllarda öne çıkan çevrecilik anlayışına dayanmakla (Liu, 2003: 459; Bozdoğan, 2005: 1014) birlikte kavramın popülerlik kazanması 1980'li yılların sonlarına doğru olmuştur (Butler, 1999: 7; Liu, 2003: 459; Choi ve Sırakaya, 2005: 380; Hall, 2011: 649; Burghelea, 2015: 33; Paunovic ve Jovanović, 2017: 1). 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından hazırlanan "Ortak Geleceğimiz" (Brundtland Raporu) adlı raporda sürdürülebilir kalkınmanın "gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılayan kalkınma" (WCED, 1987: 41) şeklinde tanımlanması ile birlikte kavram turizm bağlamında da (Butler, 1999: 10) ele alınmaya başlamıştır. Turizm alanında yapılan çalışmalarda, sürdürülebilir kalkınmanın benimsenmesinin turizmin gelişiminden kaynaklanan birçok sorunu çözeceğine ilişkin temel önerme araştırmacılar tarafından kabul edilmektedir (Butler, 1999: 8-9; Choi ve Sırakaya, 2005: 380; Choi ve Sırakaya, 2006: 1274; Logar, 2010: 125; Šimková ve Rybová, 2012: 109). Ancak genelde sürdürülebilirlik literatüründe (Gladwin, Kennelly ve Krause, 1995: 876) özelde ise sürdürülebilir turizm literatüründe sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm kavramlarının tanımlanmasında görüş birliği sağlanamamıştır (Liu, 2003: 461; Asmelash ve Kumar, 2019: 68). Araştırmacılar tarafından da ifade edildiği gibi sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir kalkınma kavramları sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır (Liu, 2003: 461; Burghelea, 2015: 39). Bununla birlikte sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi, turizm türlerinin mümkün olduğu ölçüde sürdürülebilir hale getirilmesiyle ilgilidir (Butler, 1999: 13).

Sürdürülebilir turizm kavramına ilişkin fiziksel çevre (Burghlea, 2015: 32), fiziksel ve beşeri çevre (Butler, 1999: 11; Ko, 2001: 817), fiziksel, beşeri ve ekonomik çevre (Manning, 1999: 179) açısından ele alınarak farklı tanımlar geliştirilmiştir. Burghlea (2015: 32) sürdürülebilir turizm kavramında doğal kaynakların rasyonel yönetimine vurgu yaparken, Butler (1999: 11), kavramı, bir bölgede sınırsız süre boyunca geçerliliğini koruyacak şekilde ve ölçekte geliştirilen, sürdürülen ve içinde bulunduğu beşeri ve fiziksel çevreyi bozmayan veya değiştirmeyen turizm şeklinde tanımlamıştır. Manning (1999: 179) ise, destinasyonların doğasına ve kültürüne saygı duyan ve ev sahibi toplulukların ve bölgelerin temel çevresel, sosyal ve ekonomik değerlerinin sürdürülmesine yardımcı olan turizm sektörü vurgusu yapmaktadır. Kavramın en çok kullanılan tanımlarından biri Dünya Turizm Örgütü (WTO, 2001) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre “sürdürülebilir turizm gelişimi, mevcut turistlerin ve ev sahibi bölgelerin ihtiyaçlarını karşılarken gelecek için fırsatları korur ve geliştirir” şeklindedir. Kültürel bütünlük, temel ekolojik süreçler, biyolojik çeşitlilik ve yaşam destek sistemleri korunurken tüm kaynakların ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçların karşılanabileceği şekilde yönetilmesi öngörülmektedir (Liu, 2003: 460; Asmelash ve Kumar, 2019: 68). Tüm bu tanımlar çerçevesinde; sürdürülebilir turizm, bir yandan şimdiki ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarının dikkate alınması noktasında kıt kaynakların doğru yönetimine diğer yandan tüm turizm türlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan daha faydalı hale getirilmesine vurgu yapmaktadır. Bu kapsamda sürdürülebilir turizm, sürdürülebilir kalkınmayla uyumlu veya buna katkıda bulunan tüm turizm türlerini ifade etmektedir (Liu 2003: 461).

Turizmin gerçek etkilerini ve sürdürülebilirlik düzeyini değerlendirmek (Butler, 1999: 19; Buckley, 2012: 532) ve gelecekteki gelişmeleri tahmin etmek (Choi ve Sırakaya, 2006: 1277) için sürdürülebilir turizm göstergelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Göstergelerin kullanımı, turizm destinasyonlarının planlanması ve yönetimine ilişkin bütünsel bir yaklaşımın (Manning, 1999: 181) benimsenmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak kavramın tanımlanmasına ilişkin çalışmalarda olduğu gibi sürdürülebilir turizmin izlenmesi ve değerlendirilmesinde de evrensel olarak kabul edilen göstergeler bulunmamaktadır (Choi ve Sırakaya, 2006: 1276; Torres-Delgado ve Palomeque, 2014: 136; Burghlea, Uzláu ve Ene, 2016: 80; Asmelash ve Kumar, 2019: 69). Bu durum aslında sürdürülebilir turizmin farklı yaklaşımlar ve bakış açılarıyla (Miller, 2001: 352) değerlendirilmesinin bir sonucudur. Sürdürülebilir turizme ilişkin değerlendirmede akademik çalışmalar sıklıkla turizmin geleneksel olarak kabul edilen ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel boyutlarına odaklanmıştır (Dymond, 1997; Manning, 1999; Logar, 2010; Blancas, González, Lozano-Oyola ve Pe´rez, 2010; Blancas, Lozano-Oyola, González ve Caballero, 2011; Lozano-Oyola vd., 2012; Durovic ve Lovrentjev, 2014; Torres-Delgado ve Palomeque, 2014; Blancas, Lozano-Oyola, González ve Caballero, 2016; Blancas, Lozano-Oyala, González ve Caballero, 2018; Torres-Delgado ve Palomeque, 2018). Bununla birlikte sürdürülebilir turizmi izlemek ve değerlendirmek amacıyla uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde göstergelerin geliştirilmesi birçok araştırmacının ilgisini çekmiştir (Miller, 2001; Roberts ve Tribe, 2008; Choi ve Sırakaya, 2005; Asmelash ve Kumar, 2019). Sürdürülebilir turizmin geleneksel boyutlarına ek olarak kurumsal (Roberts ve Tribe, 2008; Asmelash ve Kumar, 2019), politik ve teknolojik (Choi ve Sırakaya, 2006; Šimková ve Rybová, 2012) turist memnuniyeti (Ko, 2001; Choi ve Sırakaya, 2005; Jovičić ve Ilić, 2010; Burghlea vd., 2016) boyutları geliştirilmiştir. Mevcut çalışmada, Choi ve Sırakaya (2006) tarafından geliştirilen ekonomik, çevresel, sosyal, kültürel, politik ve teknolojik sürdürülebilirlik boyutları incelenmiştir. Ekonomik sürdürülebilirlik, bir işletmenin yerel ve ulusal düzeyde ekonomik sistemde ayakta kalabilme ve kar elde etme kabiliyetini ifade etmektedir (Roberts ve Tribe, 2008: 584). Çevresel sürdürülebilirlik, yenilenebilir olmayan veya değerli olan kaynakları korumak ve yönetmeyi ifade etmektedir (Hall, 2011: 659). Çevresel sürdürülebilirlik, şimdi ve gelecek nesiller için (Choi ve Sırakaya, 2006: 1276) hava, toprak ve su kirliliğini en aza indirmeyi ve doğal mirası korumak için harekete geçmeyi vurgulanmaktadır (Hall, 2011: 659). Sosyal sürdürülebilirlik, sosyal kimliğe ve sosyal sermayeye saygı duyulması ve sosyal uyumun güçlendirilmesine odaklanmaktadır (Choi ve Sırakaya, 2006: 1276). Kültürel sürdürülebilirlik, kültürel ve tarihi mirasın korunmasını ifade etmektedir (Šimková ve Rybová, 2012: 110). Politik sürdürülebilirlik, yerel halkın sürdürülebilir turizm uygulamalarına ilişkin karar alma sürecine dahil edilmesini içermektedir (Choi ve Sırakaya, 2006: 1276). Teknolojik sürdürülebilirlik ise yeni turizm ürünleri için yenilikçi güç olan bilgi ve iletişim sistemlerindeki teknolojik gelişmeyle ilgilidir. Çevre dostu teknolojileri kullanmak bunların destinasyon üzerindeki doğal, sosyo-kültürel etkilerini en aza indirmeye yardımcı olacaktır (Šimková ve Rybová, 2012: 109). Bu sürdürülebilirlik boyutları çerçevesinde sürdürülebilir turizmin, çevresel olarak sorumlu, sosyal olarak uyumlu, kültürel olarak uygun, politik olarak eşitlikçi, teknolojik olarak destekleyici ve yerel halk için ekonomik anlamda faydalı olması gerekmektedir (Choi ve Sırakaya, 2006: 1286).

Turizmde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için tüm turizm türlerinde sürdürülebilirlik anlayışının geliştirilmesi sıklıkla vurgulanmaktadır. Sürdürülebilir turizm anlayışının başarılı

olabilmesi ise turizm işletmeleri, yerel yönetimler, yerel halk, turistler gibi paydaş gruplarının sürece dahil edilmesine bağlıdır. Turizm işletmeleri sürdürülebilirliğin ilkelerine bağlı kalmanın doğrudan kendi çıkarlarına olduğunu anlamazsa diğer paydaşların çabalarının etkisi yeterli olmayacaktır. Kamu sektörünün sürdürülebilir politika ve eylemleri uygulamaya istekli olması gerekir. Bu durum, diğer paydaşlar için de itici bir güç olacaktır. Yerel halk sürdürülebilir politikaların kendilerine sağladığı kısa ve uzun vadeli faydaları göremezlerse sürdürülebilir turizm için çaba sarf etmeyecektir. Son olarak turistlerin kendileri sürdürülebilir turizm biçimlerinden memnun kalmazlarsa, bu tür turizme katılmayacaklar ve bu tür turizmi sunmaya yönelik destinasyonları ziyaret etmeyeceklerdir. Turizmde sürdürülebilir kalkınmanın anlaşılması kadar uygulanmasını sağlamak için gerekli politika ve eylemlerin turizmdeki tüm paydaşlar tarafından kabul edilebilir olması gerekmektedir (Butler, 1999: 20; Liu, 2003: 471; Asmelah ve Kumar, 2019: 70). Kısaca, sürdürülebilir turizm yaklaşımında destinasyonları paydaşların değerlerini entegre edecek şekilde ve onların katılımlarıyla planlamak ve yönetmek esastır (Manning, 1999: 180).

Sürdürülebilir turizmin değerlendirilmesi ile ilgili alan yazında, yerel yönetimler (Dymond, 1997; Tanguay, Rajaonson ve Therrien, 2013; Torres-Delgado ve Palomeque, 2014) yerel halk (Choi ve Sırakaya, 2005; Choi ve Sırakaya, 2006; Biçici, 2013; Kunasekaran, Gill, Ramachandran, Shuib, Baum ve Afandi, 2017), turistler (Miller, 2001; Ko, 2001; Blackstock, White, McCrum, Scott ve Hunter, 2008), turizm işletmeleri (Roberts ve Tribe, 2008; Alagöz, Güneş ve Uslu, 2015; Koç ve Yazıcıoğlu, 2020) ve yerel yönetimler, yerel halk, turistler veya turizm işletmeleri/örgütleri gibi birden fazla paydaş grubunun (Timur ve Getz, 2009; Paunovic ve Jovanović, 2017; Asmelash ve Kumar, 2019) dahil edildiği çalışmalar bulunmaktadır. Mevcut çalışmada sürdürülebilir turizmin gelişimde önemli bir paydaş grubunu oluşturan ve varlıkları büyük oranda destinasyonun doğal ve sosyo-kültürel özelliklerine dayanan dolayısıyla sürdürülebilir turizmi hem etkileyen hem de etkilenen taraf olan otel işletmelerinin bakış açıları incelenmiştir.

Alan yazında paydaş gruplarından turizm işletmelerini konu alan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte Roberts ve Tribe (2008) tarafından yapılan çalışmada, küçük ölçekli ve yerel turizm işletmeleri için dört sürdürülebilirlik boyutunu (çevresel, ekonomik, sosyo-kültürel, kurumsal boyutları) kapsayan sürdürülebilirlik göstergeleri geliştirilmiştir. Alagöz vd. (2015) tarafından yapılan çalışmada, Erzincan'da faaliyet gösteren otel işletmeleri ve seyahat acentaları yöneticilerinin sürdürülebilir turizm yaklaşımlarını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada, çevrenin sürdürülebilirliği, uzun dönem planlama, algılanan ekonomik fayda, toplum merkezli ekonomi, topluluk katılımının maksimizasyonu ve ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması boyutları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre yöneticilerin sürdürülebilir turizm boyutlarına ilişkin algulamaları sırasıyla algılanan ekonomik fayda, çevrenin sürdürülebilirliği, ziyaretçi memnuniyetinin sağlanması, toplum merkezli ekonomi, topluluk katılım maksimizasyonu ve uzun dönemli planlama şeklinde belirtilmiştir. Koç ve Yazıcıoğlu (2020) tarafından yapılan çalışmada ise konaklama işletmelerinin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik eğilimleri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre konaklama işletmeleri yöneticilerinin sürdürülebilirlik uygulamalarına yönelik tutumları ile davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Metodoloji

Çalışmanın bu bölümde, çalışmada kullanılan çok kriterli karar verme yöntemi olan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) ile sürdürülebilir turizm algısının belirlenmesi ele alınmaktadır.

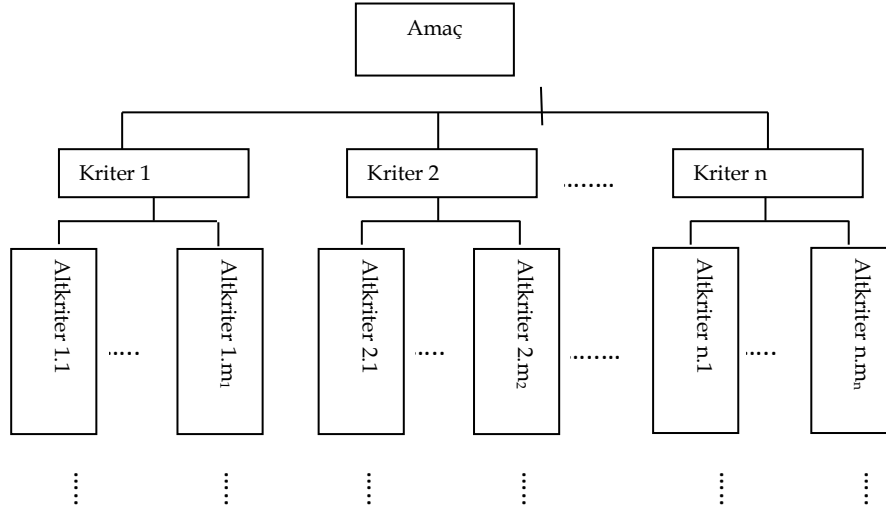
Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP)

Çalışmada, 1968 yılında ilk olarak Myers ve Alpert tarafından ortaya atılan ve daha sonra 1970'lerde Thomas L. Saaty tarafından bir model olarak geliştirilerek karar verme problemlerinde kullanılan Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) kullanılmıştır (Yaralıoğlu, 2001: 131). AHP yapılandırma, ölçme ve sentezlemeyi sağlayan bir metodolojidir (Forman ve Gass, 2001: 469). Genel bir ölçüm teorisi olarak ele alınan AHP, çok kriterli karar verme, planlama, kaynak dağılımı ile uyumsuzlukların çözümünde geniş bir uygulama alanı bulmakta (Saaty, 1987: 161) ve ölçülebilir ya da soyut kriterlerin değerlendirilmesinde kullanılmaktadır (Vargas, 1990: 2). Bir diğer ifadeyle, AHP, alternatifler arasından seçim yapmak, kıt kaynakların tahsisi ve tahmin gibi çeşitli sorun alanlarında uygulanmaktadır. Ancak geniş bir uygulama alanına sahip olmasına rağmen sorunların aksiyomatik temeli sorunun kapsam açısından dikkatlice ele alınmasını gerektirmektedir (Forman ve Gass, 2001: 469). Dolayısıyla, sorunla ilgili alanların ve alternatiflerin belirlenmesinin titizlikle yapılması önem taşımaktadır.

AHP karar vermenin, insanların deneyim ve bilgisinin en az kullandıkları veriler kadar değerli olduğu ilkesine dayanmaktadır (Vargas, 1990: 2). İnsanlar farklı yargılara sahiptirler ve bu durum karar verirken, karar kriterlerini ve alternatiflerini değerlendirirken önem taşımaktadır (Adıgüzel, Çetintürk

ve Er, 2009:21). Bu bağlamda AHP, karar vericilerin farklı psikolojik ve sosyolojik durumlarını, yargılarını ve onların önceliklerini dikkate alan hem nitel hem de nicel değişkenleri bir arada değerlendirmeye imkan sağlayan bir metodoloji olarak kullanılmaktadır (Dağdeviren, Akay ve Kurt, 2004: 132). Bu durum, metodolojinin en güçlü özelliği olan, eşleştirilmiş karşılaştırma matrislerinin tahminlerinde ifade edilen öznel bilgilerden sayısal öncelikler oluşturmasını sağlamaktadır (Lui ve Hai, 2004: 309). *Bu açıklamalar doğrultusunda AHP, karmaşık ve iyi yapılandırılmamış bir durumun, bileşenlerini ve değişkenlerini hiyerarşik bir düzende ifade etme, her bir alternatifi kıyaslamalı önem düzeylerine ilişkin kişisel yargılara sayısal değerler atama ve elde edilen yargıların sonucuna göre değişkenlerin öncelik düzeylerini ortaya koyarak sentez yapma metodolojisi olarak tanımlanabilir* (Alp ve Gündoğdu, 2012: 10).

AHP, dört aşamadan oluşmaktadır. Birinci aşaması hiyerarşinin oluşturulmasıdır. Bu aşamada amaç ve amaca yönelik seçimi etkileyecek olan kriterler ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla birinci aşamada karar verme probleminin daha kolay anlaşılması sağlanmaktadır (Toksarı, 2007: 172; Alp ve Gündoğdu, 2012: 10). Şekil 1’de AHP’nin hiyerarşi yapısı gösterilmektedir.

Şekil 1: AHP Hiyerarşi Yapısı

Kaynak: Tzeng ve Huang, 2011:16

İkinci aşamada, kriter ve alt kriterlerin kendi aralarında önem derecelerinin ortaya konabilmesi için karşılaştırmalar yapılır. Bu aşamada $n \times n$ boyutlu $A(a_{ij})$ ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulmaktadır.

$$A = [a_{ij}] = \begin{bmatrix} 1 & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ 1/a_{12} & 1 & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1/a_{1n} & 1/a_{2n} & \dots & 1 \end{bmatrix}$$

Matrisler oluşturulmasında ve karşılaştırma yapılırken Saaty tarafından önerilen önem 1-9 skalası kullanılmaktadır (Dağdeviren, vd., 2004: 132). Tablo 1’de önem skalası yer almaktadır.

Tablo 1: AHP Önem Skala Değerleri ve Tanımları

Değer	Tanım	Açıklama
1	Eşit önemli	İki seçenekte eşit derecede öneme sahip.
3	Orta derecede önemli	Tecrübe ve yargı bir kriteri diğerine karşı biraz üstün kılmaktadır.
5	Kuvvetli derecede önemli	Tecrübe ve yargı bir kriteri diğerine karşı oldukça üstün kılmaktadır.
7	Çok kuvvetli derecede önemli	Bir kriter diğerine göre üstün sayılmıştır.
9	Kesin önemli	Bir kriterin diğerinden üstün olduğunu gösteren kanıt çok büyük güvenilirliğe sahiptir
2, 4, 6, 8	Ara değerler	Uzlaşma gerektiğinde kullanılmak üzere iki ardışık yargı arasındaki değerler

Kaynak: Dağdeviren vd., 2004: 133.

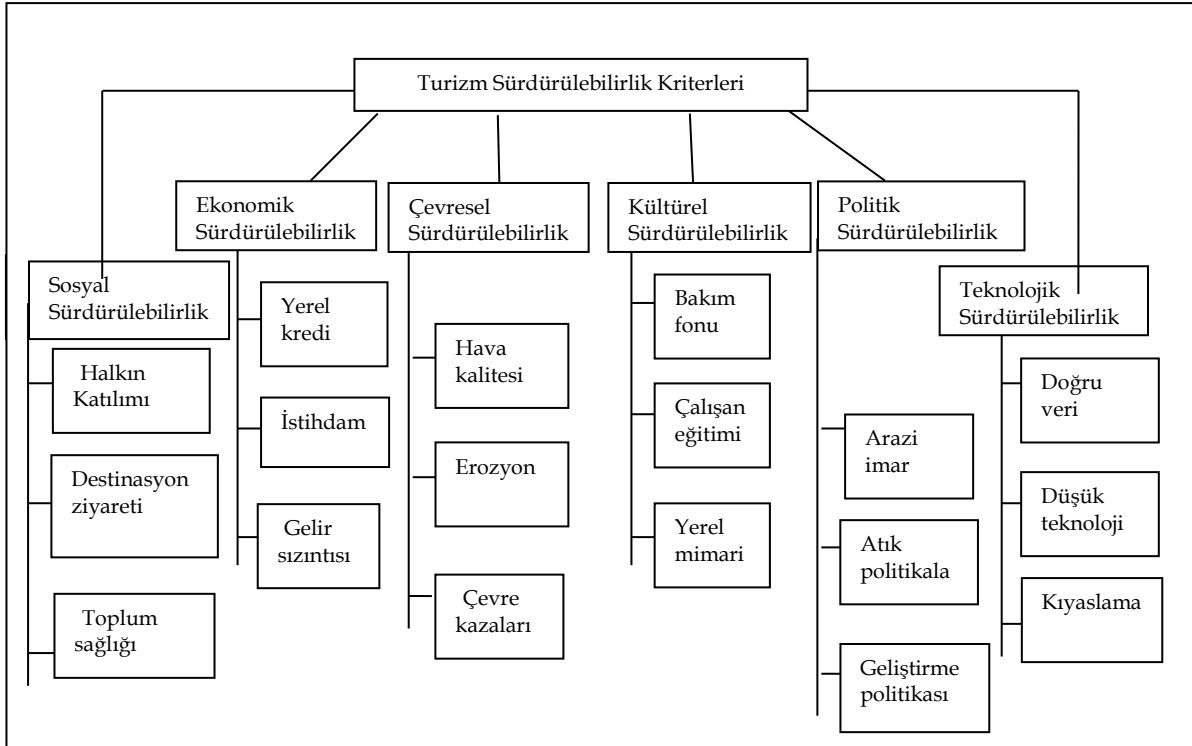
Üçüncü aşama sentezlemedir. Bu aşamada ikili karşılaştırma matrislerinde karşılaştırılanların göreceli önceliği hesaplanmaktadır. Ayrıca bu aşamada tutarlılık göstergesi ve tutarlılık oranı da hesaplanmaktadır. Tutarlılık analiziyle karşılaştırma sonucunda elde edilen değerlerin diğer ifadeyle önceliklerin birbirleriyle olan mantıksal ve matematiksel ilişkisi incelenmektedir (Alp ve Gündoğdu,

2012: 11). Tutarlılık oranının düşük olması, karar vericinin ikili karşılaştırmalardaki kararlarının tutarlı olduğunu, yüksek olması ise tutarsız olduğunu göstermektedir. AHP’de tutarlılık oranı düzeyinin 0,10’ dan düşük olması öngörülmektedir (Adıgüzel vd., 2009: 24). Dördüncü aşamada da göreceli ağırlıkların birleştirilerek en iyi alternatif kararının verilmesini oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir turizm algısının AHP ile incelenmesi

Sürdürülebilirlik kavramı, yaklaşık 4.5 milyar yaşında olan dünyamızın son 200 yıldır yaşadığı deformasyonu anlayıp buna çözüm bulmaya yönelik anlayışı ve çalışmaları içermektedir. Birinci Sanayi Devrimi ile başlayan ve giderek hız kazanan deformasyon, insanlığın kendi kendine yok olmaya gitmesi tehdidini barındırmaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde insanlık, bu tehditle mücadele edebilmenin ve gelişimin ancak bütünsel bir biçimde gerçekleşebildiğini anlamıştır. Bu anlayış ise, gelecek nesiller lehine dünyanın somut (çevresel kaynaklar vb) ve soyut (kültürel, sosyal kaynaklar vb.) kaynaklarının daha etkin kullanılması çalışmalarını başlatmıştır. Akademik alan yazında da sürdürülebilirlik kavramı teorik ve uygulamalı olarak son yıllarda önemli bir yer teşkil etmeye başlamıştır. Bu çalışmada da, sürdürülebilirlik kavramı ele alınmakta ve sürdürülebilirlik algısının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, karar vericilerin sürdürülebilirlikle ilgili kararlarda algılarının belirlenerek buna istinaden önceliklerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma, sürdürülebilirlik algısının incelenmesi ve önceliklendirilmesi açısından bir ön araştırma niteliği taşımaktadır. Buna yönelik olarak çalışmada otel işletmeleri incelemeye dahil edilmiş ve alan yazın incelemesi sonucunda sürdürülebilir turizm göstergeleri doğrultusunda bir model oluşturulmuştur.

Turizm sektöründe sürdürülebilirlik boyutları yerel, ulusal, uluslararası düzeyde destinasyonun ve turizm türünün özelliklerine göre farklılaşabilmektedir. Bu kapsamda çalışmada sürdürülebilir turizm göstergelerini veya kriterlerini ölçmeyi amaçlayan Choi ve Sırakaya (2006) tarafından geliştirilen ölçekteki ifadelerden faydalanılmıştır. Ölçeğin orijinali politik (32), sosyal (28), ekolojik (25), ekonomik (24), teknolojik (3), kültürel (13) olmak üzere 6 boyut ve 125 ifadeden oluşmaktadır. Bu çalışmada ise, Choi ve Sırakaya (2006)’nın ifade ettiği en yüksek ortalamaya sahip her bir göstergeye/kritere ait 3’er ifade alt kriter olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışmada 6 kriter ve 18 alt kriter incelemeye tabi tutulmuştur. Şekil 2’de bu kriter ve alt kriterler AHP için gerekli hiyerarşide belirtilmektedir.

Şekil 2: Sürdürülebilir Turizm Göstergeleri

Şekil 2’ye göre sosyal sürdürülebilirlikle ilgili göstergeler; turizm endüstrisine bölge halkının katılımı, turistik destinasyonlara yönelik ziyaretçi ve toplum sağlığına yönelik olarak hava ve su kirliliği alt kriterlerinden oluşmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirlikle ilgili göstergeler; yerel işletmeler için yerel kredinin mevcudiyeti, turizmde istihdam artışı ve toplumun gelir sızıntısının yüzdesi alt kriterlerinden oluşmaktadır. Çevresel sürdürülebilirlikle ilgili göstergeler; hava kalitesi endeksi, doğal alanlardaki erozyon miktarı ve turizmle ilgili çevre kazalarının sıklığı alt kriterlerinden oluşmaktadır. Kültürel

sürdürülebilirlikle ilgili göstergeler; kültürel alanların bakım fonu ve kaynakların mevcudiyeti, turizm çalışanlarına verilen eğitimin türü/süresi ve yerel mimari ve malzemenin kullanımı alt kriterlerinden oluşmaktadır. Politik sürdürülebilirlikle ilgili göstergeler; arazi imar politikasının mevcudiyeti ve seviyesi, hava, su kirliliği, atık yönetimi ve politikanın mevcudiyeti ve geliştirme kontrol politikasının mevcudiyeti alt kriterlerinden oluşmaktadır. Teknolojik sürdürülebilirlikle ilgili göstergeler; doğru veri toplama, düşük etkili teknolojinin kullanımı ve kıyaslama alt kriterlerinden oluşmaktadır.

Çalışmada göstergeler/kriterler belirlendikten sonra sürdürülebilir turizm algısının, bu doğrultuda önceliklerin tespit edilmesi ve AHP'nin uygulanabilmesi için otel işletmelerine uygulanacak bir anket formu hazırlanmıştır. Anket çalışması 06.06.2019-30.08.2019 tarihleri arasında uygulanmıştır. Araştırma verileri 01.01.2020 tarihinden önce toplandığı için etik kurul iznine gerek duyulmamıştır. Anket Bodrum'da faaliyet gösteren Turizm İşletmesi Belgeli 12 adet 5 yıldızlı otel işletmesinde görev yapan yöneticilere veya karar vericilere uygulanmış olup toplam 24 yönetici/karar vericiden belirlenmiş olan sürdürülebilir turizm kriter ve alt kriterlerini kendi tercih önem seviyelerine göre karşılaştırma yapıp değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda ikili karşılaştırma matrisleri oluşturulmuş ve Expert Choce 2000 programında değerlendirmeler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlardaki öncelik vektörleri ve tutarlılık oranları aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 2. Sürdürülebilir Turizm Algısında Kriterlerin Öncelik Vektörü

Göstergeler/Kriterler	Öncelik Vektörü (Ağırlık)	Öncelik Sırası
Sosyal Sürdürülebilirlik	0,12	6
Ekonomik Sürdürülebilirlik	0,19	2
Çevresel Sürdürülebilirlik	0,24	1
Kültürel Sürdürülebilirlik	0,18	3
Politik Sürdürülebilirlik	0,13	5
Teknolojik Sürdürülebilirlik	0,14	4
<i>Toplam</i>	1	
<i>Tutarlılık Oranı</i>	0,01	

Tablo 2'ye göre Bodrum'da faaliyet gösteren beş yıldızlı otel işletmeleri için çevresel sürdürülebilirlik %24 ağırlığa sahip olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Bodrum'da faaliyet gösteren otel işletmeleri için sürdürülebilir turizmle ilgili öncelik sırası en yüksek olan kriter çevresel sürdürülebilirliktir. Diğer kriterlerin öncelik sırası ise; ekonomik sürdürülebilirlik (%19) ikinci, kültürel sürdürülebilirlik (%18) üçüncü, teknolojik sürdürülebilirlik (%14) dördüncü, politik sürdürülebilirlik (%13) beşinci ve sosyal sürdürülebilirlik (%12) altıncı sırada yer almaktadır.

Tablo 3'te kriter olarak tanımlanan göstergelerin alt kriterleri ele alınmıştır. Sosyal sürdürülebilirlikle ilgili alt kriterlerin öncelik sırası incelendiğinde; alt kriterleri ağırlıklarının birbirine yakın olduğu söylenebilmektedir. Sıralama da ise, turizm endüstrisine bölge halkının katılımıyla (%35) ilgili alt kriterinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Diğerleri sırasıyla; turistik destinasyonlara yönelik ziyaretçi memnuniyeti (%33) ve toplum sağlığına yönelik olarak hava ve su kirliliği (%32) alt kriterleri olmaktadır.

Ekonomik sürdürülebilirlikle ilgili alt kriterlerinin öncelik sırası incelendiğinde; turizmde istihdam artışı (%47) ile ilgili alt kriterinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Diğerlerinin sırasıyla; toplumun gelir sızıntısının yüzdesi (%28) ve yerel işletmeler için yerel kredinin mevcudiyeti (%25) alt kriterleri olmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlikle ilgili alt kriterler incelendiğinde; hava kalitesi (%37) ile ilgili alt kriterinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Diğerleri sırasıyla; doğal alanlardaki erozyon miktarı (%33) ve turizmle ilgili çevre kazalarının sıklığı (%30) alt kriterleri olmaktadır.

Kültürel sürdürülebilirlikle ilgili alt kriterler incelendiğinde; turizm çalışanlarına verilen eğitimin türü/süresi (%43) ile ilgili alt kriterinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Diğerleri sırasıyla; bakım fonu ve kaynakların mevcudiyeti (%34) ve yerel mimari ve malzemenin kullanımı (%23) alt kriterleri olmaktadır.

Politik sürdürülebilirlikle ilgili alt kriterler incelendiğinde; arazi imar politikasının mevcudiyeti ve seviyesi (%45) ile ilgili alt kriterinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Diğerleri sırasıyla; geliştirme kontrol politikasının mevcudiyeti (%31) ve hava, su kirliliği, atık yönetimi ve politikanın mevcudiyeti (%24) alt kriterleri olmaktadır.

Tablo 3: Sürdürülebilir Turizm Algısında Alt Kriterlerin Öncelik Vektörü

Sosyal Sürdürülebilirlik	Öncelik Vektörü	Öncelik Sıralaması
Turizm endüstrisine bölge halkının katılımı	0,35	1
Turistik destinasyonlara yönelik ziyaretçi memnuniyeti	0,33	2
Toplum sağlığına yönelik olarak hava ve su kirliliği	0,32	3
<i>Toplam</i>	1	
<i>Tutarlılık Oranı</i>	0,03	
Ekonomik Sürdürülebilirlik	Öncelik Vektörü	Öncelik Sıralaması
Yerel işletmeler için yerel kredinin mevcudiyeti	0,25	3
Turizmde istihdam artışı	0,47	1
Toplumun gelir sızıntısının yüzdesi	0,28	2
<i>Toplam</i>	1	
<i>Tutarlılık Oranı</i>	0,01	
Çevresel Sürdürülebilirlik	Öncelik Vektörü	Öncelik Sıralaması
Hava kalitesi endeksi	0,37	1
Doğal alanlardaki erozyon miktarı	0,33	2
Turizmle ilgili çevre kazalarının sıklığı	0,30	3
<i>Toplam</i>	1	
<i>Tutarlılık Oranı</i>	0,03	
Kültürel Sürdürülebilirlik	Öncelik Vektörü	Öncelik Sıralaması
Bakım fonu ve kaynakların mevcudiyeti	0,34	2
Turizm çalışanlarına verilen eğitimin türü/süresi	0,43	1
Yerel mimari ve malzemenin kullanımı	0,23	3
<i>Toplam</i>	1	
<i>Tutarlılık Oranı</i>	0,03	
Politik Sürdürülebilirlik	Öncelik Vektörü	Öncelik Sıralaması
Arazi imar politikasının mevcudiyeti ve seviyesi	0,45	1
Hava, su kirliliği, atık yönetimi ve politikanın mevcudiyeti	0,24	3
Geliştirme kontrol politikasının mevcudiyeti	0,31	2
<i>Toplam</i>	1	
<i>Tutarlılık Oranı</i>	0,08	
Teknolojik Sürdürülebilirlik	Öncelik Vektörü	Öncelik Sıralaması
Doğru veri toplama	0,54	1
Düşük etkili teknolojinin kullanımı	0,17	3
Kıyaslama	0,29	2
<i>Toplam</i>	1	
<i>Tutarlılık Oranı</i>	0,005	

Teknolojik sürdürülebilirlikle ilgili alt kriterler incelendiğinde; doğru veri toplama (%54) ile ilgili alt kriterinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Diğerleri sırasıyla; kıyaslama (%29) ve düşük etkili teknolojinin kullanımı (%17) alt kriterleri olmaktadır.

Sonuç ve tartışma

Bu çalışmada, Bodrum'da faaliyet gösteren otel işletmelerinde görev alan yöneticilerin sürdürülebilir turizme ilişkin bakış açılarının tespit edilmesi ve sürdürülebilir turizm boyutlarına ilişkin algılarının öncelik sırasına göre belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçların, ilgili alan yazın, karar vericiler ve uygulayıcılar ayrıca tüm turizm paydaşları için önem taşıdığı düşünülmektedir. Çalışmanın sonuçlarına göre otel işletmeleri yöneticilerinin algıları açısından çevresel sürdürülebilirlik boyutunun en yüksek önceliğe sahip boyut olduğu tespit edilmiştir. Bu boyutu sırasıyla ekonomik sürdürülebilirlik, kültürel sürdürülebilirlik, teknolojik sürdürülebilirlik, politik sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik takip etmektedir.

“Hava kalitesi, doğal alanlardaki erozyon miktarı” ve “turizmle ilgili çevre kazalarını” kapsayan çevresel sürdürülebilirlik, sürdürülebilir turizmin temel yapı taşı oluşturması nedeniyle yöneticiler açısından da en önemli boyut olarak algılanmaktadır. Diğer yandan bölgede kitle turizminin yaygın olması hem yapılaşmanın hem de mevsimsel yoğunlaşmanın neden olduğu çevresel yükler yaratmaktadır. Alan yazında deniz turizminin yaygın olduğu destinasyonlarda farklı paydaş grupları üzerine yapılan çalışmalarda (Logar, 2010; Jovičić ve Ilić, 2010; Biçici, 2013) benzer sonuçlar elde edilmiştir. Dolayısıyla, elde edilen bu sonuç kitle turizmüne hizmet eden çoğu destinasyon ve varlıklarının devamlılığı, çevrenin korunmasına bağlı olan otel işletmeleri için beklenen bir sonuç olarak kabul edilebilir. Ayrıca yöneticilerin bu algısı, çevrenin korunmasına ilişkin bir uyarı şeklinde de

yorumlanabilir. Ekonomik sürdürülebilirlik, destinasyonun, işletmelerin ve yerel halkın turizmden fayda sağlamasına odaklanmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre ekonomik sürdürülebilirlik, özellikle “turizmde istihdam artışı” yaratması açısından önemli bir boyut olarak algılandığı tespit edilmiştir. Kültürel mirasın korunmasına odaklanan kültürel sürdürülebilirlik boyutunda, “turizm çalışanlarına verilen eğitimin türü/süresine” ilişkin kriterin ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Bu sonuç otel işletmelerinde eğitilmiş ve nitelikli personel ihtiyacının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Yeni ve çevreye duyarlı teknolojilerin sektörde kullanılmasını vurgulayan teknolojik sürdürülebilirlik boyutunda, “doğru veri depolama” yöneticiler tarafından en çok algılanan alt kriter olarak tespit edilmiştir. Buckley (2012: 530) tarafından da ifade edildiği gibi bilgi teknolojilerinin kullanılması, kaynak tüketimi ve atık oluşumunu azaltabilir özelliktedir. Turizme ilişkin kararlara paydaşların katılımını ifade eden politik sürdürülebilirlik boyutunda “arazi imar politikasının mevcudiyeti ve seviyesi” en çok algılanan alt kriter olarak tespit edilmiştir. Bu durum, turizm işletmelerinin imar politikalarında kararlara katılım isteklerinin bir sonucu olarak yorumlanabilir. “Turizm endüstrisine bölge halkının katılımı”, “ziyaretçi memnuniyeti” ve “toplum sağlığına yönelik hava ve su kirliliğini” kapsayan sosyal sürdürülebilirlik, yöneticiler açısından en az algılanan boyut olarak tespit edilmiştir. Bu sonuç, sosyal açıdan turizmin bölgede yarattığı olumsuzluk düzeyinin düşük olması şeklinde değerlendirilebilir.

Özetle, turizm sektörünün uzun vadeli varlığı, doğal, sosyal ve kültürel kaynakların korunarak gelecek nesillere aktarılmasını vurgulayan sürdürülebilirlik anlayışı ile mümkündür. Sürdürülebilir turizmin gelişmesi ise hem akademik açıdan hem de karar vericiler ve uygulayıcılar açısından daha fazla çalışmanın yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bodrum’da faaliyet gösteren otel işletmelerinde gerçekleştirilen bu çalışma çeşitli sınırlılıkları içermektedir. Dolayısıyla konunun daha iyi anlaşılabilmesi, alan yazına ve sektöre daha fazla katkı sağlaması için deniz turizminin gerçekleştiği diğer destinasyonlarda ve tüm paydaş gruplarının dahil edildiği ve çalışma sonuçlarının karşılaştırılmasına imkân tanıyan sürdürülebilirlik göstergeleri ile araştırmaların yapılması önemli katkılar sağlayacaktır.

Hakem Değerlendirmesi / Peer-review:

Dış bağımsız

Externally peer-reviewed

Çıkar Çatışması / Conflict of interests:

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The author(s) has (have) no conflict of interest to declare.

Finansal Destek / Grant Support:

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Yazar Katkıları / Author Contributions:

Fikir/Kavram/Tasarım - *Idea/Concept/ Design*: E.T.T., F.M.Y. Veri Toplama ve/veya İşleme - *Data Collection and/or Processing*: E.T.T., F.M.Y. Analiz ve/veya Yorum - *Analysis and/or Interpretation*: Y.M.Y., E.T.T. Kaynak Taraması - *Literature Review*: E.T.T., F.M.Y., Makalenin Yazımı - *Writing the Article*: E.T.T., F.M.Y. Eleştirel İnceleme - *Critical Review*: E.T.T., F.M.Y., Onay - *Approval*: E.T.T., F.M.Y.

Kaynakça / References

Adıgüzel, O., Çetintürk, İ. & Er, O. (2009). Konaklama İşletmelerine Olan Müşteri Tercihinin Analitik Hiyerarşi Prosesi Yöntemi ile Belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyon Dergisi, 1(1), 17-35.

- Alagöz, G., Güneş, E & Uslu, A. (2015). Otel İşletmeleri ve Seyahat Acentaları Yöneticilerinin Sürdürülebilir Turizme Bakış Açısı: Bir Alan Araştırması. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 6(14), 83-98.
- Alp, S. & Gündoğdu, C. E. (2012). Kuruluş Yeri Seçiminde Analitik Hiyerarşi Prosesi ve Bulanık Analitik Hiyerarşi Prosesi Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 7-25.
- Asmelash, A.G & Kumar, S. (2019). Assessing Progress of Tourism Sustainability: Developing and Validating Sustainability Indicators. *Tourism Management*, 71, 67-83.
- Biçici, F. (2013). Datça Yerel Halkının Sürdürülebilir Turizm Gelişimine ve Turizm İşletmelerine Yönelik Tutumları. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 10(1), 19-36.
- Blackstock, K.L., White, V., McCrum, G., Scott, A. & Hunter, C. (2008). Measuring Responsibility: An Appraisal of a Scottish National Park's Sustainable Tourism Indicators. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(3), 276-297.
- Blancas, F.J., González, M., Lozano-Oyola, M. & Pe'rez, F. (2010). The Assessment of Sustainable Tourism: Application to Spanish Coastal Destinations. *Ecological Indicators*, 10, 484-492.
- Blancas, F.J., Lozano-Oyola, M., González, M. & Caballero, R. (2011). How to Use Sustainability Indicators for Tourism Planning: The Case of Rural Tourism in Andalusia (Spain). *Science of Total Environment*, 412-413, 28-45.
- Blancas, F.J., Lozano-Oyola, M, González, M. & Caballero, R. (2016). Sustainable Tourism Composite Indicators: A Dynamic Evaluation to Manage Changes in Sustainability, *Journal of Sustainable Tourism*, 24(10), 1403-1424.
- Blancas, F.J., Lozano-Oyala, M., González, M. & Caballero, R. (2018). A Dynamic Sustainable Tourism Evaluation Using Multiple Benchmarks. *Journal of Cleaner Production*, 174, 1190-1203
- Bozdoğan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 50, 1011-1028.
- Buckley, R. (2012). Sustainable Tourism: Research and Reality. *Annals of Tourism Research*, 39(2), 528-546.
- Burghilea, C. (2015). Analysis of Sustainable Tourism (ST) in Romania. *Internal Auditing & Risk Management Anul X*, 1(37), 31-42.
- Burghilea, C., Uzlău, C. & Ene, C.M. (2016). Comparative Indicators of Sustainable Tourism. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 16(3), 77-80.
- Butler, R.W (1999). Sustainable Tourism: A State of the Art Review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.
- Choi, H.C. & Sirakaya, E. (2005). Measuring Residents' Attitude toward Sustainable Tourism: Development of Sustainable Tourism Attitude Scale. *Journal of Travel Research*, 43, 380-394.
- Choi, H.C. & Sirakaya, E. (2006). Sustainability Indicators for Managing Community Tourism. *Tourism Management*, 27, 1274-1289.
- Dağdeviren, M., Akay, D. & Kurt M. (2004). İş Değerlendirme Sürecinde Analitik Hiyerarşi Prosesi ve Uygulaması. *Gazi Üniversitesi, Müh. Mim. Fak. Dergisi*, 19(2), 131-138.
- Durovic, M. & Lovrentjev, S. (2014). Indicators of Sustainability in Cultural Tourism. *The Macro theme Review*, 3(7), 180-189.
- Dymond, S.J. (1997). Indicators of Sustainable Tourism in New Zealand: A Local Government Perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 5(4), 279-293.
- Forman, E. H. & Gass S. I. (2001). The Analytic Hierarchy Process: An Exposition. *Operation Research*, 49(4), 469-486.
- Gladwin, T.N., Kennelly, J.J. & Krause, T.S. (1995). Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research. *The Academy of Management Review*, 20(4), 874-907.
- Hall, C. M. (2011). Policy Learning and Policy Failure in Sustainable Tourism Governance: from First- and Second-order to Third-order Change? *Journal of Sustainable Tourism*, 19(4-5), 649-671.

- Jovičić, D. & Ilić, T., 2010, Indicators of Sustainable Tourism, UDC 911.3:380.8, Serbia, 277- 305.
- Ko, J. T. (2001). Assessing Progress of Tourism Sustainability. *Annals of Tourism Research*, 28(3), 817-820.
- Koç, B. & Yazıcıoğlu, İ. (2020). Konaklama İşletmelerinde Sürdürülebilirlik Uygulamaları: Algılanan Engeller ve Teşvikler. *Turizm Akademik Dergisi*, 2, 89-106.
- Kunasekaran, P., Gill, S.S., Ramachandran, S., Shuib, A., Baum, T. & Afandi, S.H.M. (2017). Measuring Sustainable Indigenous Tourism Indicators: A Case of Mah Meri Ethnic Group in Carey Island, Malaysia, *Sustainability*, 9, 1-20.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), 459-475.
- Liu, F. F. & Hai, H. L. (2004). The Voting Analytic Hierarchy Process Method for Selecting Supplier. *International Journal of Production Economics*, 97, 3008-317.
- Logar, I. (2010). Sustainable Tourism Management in Crikvenica, Croatia: An Assessment of Policy Instruments. *Tourism Management*, 31, 125-135.
- Lozano-Oyola, M. Blancas, F.J., González, M. & Caballero, R. (2012). Sustainable Tourism Indicators as Planning Tools in Cultural Destinations. *Ecological Indicators*, 18, 659-675.
- Manning, T. (1999). Indicators of Tourism Sustainability. *Tourism Management*, 20, 179-181.
- Miller, G. (2001). The Development of Indicators for Sustainable Tourism: Results of a Delphi Survey of Tourism Researchers. *Tourism Management*, 22, 351-362.
- Paunovic, I. & Jovanović, V. (2017). Implementation of Sustainable Tourism in the German Alps: A Case Study. *Sustainability*, 9, 1-15.
- Roberts, S. & Tribe, J. (2008). Sustainability Indicators for Small Tourism Enterprises – An Exploratory Perspective. *Journal of Sustainable Tourism*, 16(5), 575-594.
- Saaty, R.W. (1987). The Analytic Hierarchy Process-What it is and How it is Used. *Math Modelling*, 9 (3-5), 161-176.
- Šimková E. & Rybová M. 2012, Sustainable Tourism Indicators for Regional Development, in *Advances in Environmental Science and Sustainability*, Sliema: WSEAS Press, 108-114.
- Tanguay, G.A., Rajaonson, J. & Therrien, M.C. (2013). Sustainable Tourism Indicators: Selection Criteria for Policy Implementation and Scientific Recognition. *Journal of Sustainable Tourism*. 21(6), 862-879.
- Timur, S. & Getz, D. (2009). Sustainable Tourism Development: How Do Destination Stakeholders Perceive Sustainable Urban Tourism? *Sustainable Development*, 17, 220-232.
- Toksarı, M. (2007). Analitik Hiyerarşi Prosesi Yaklaşımı Kullanarak Mobilya Sektörü için Ege Bölgesi'nde Hedef Pazarın Belirlenmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1), 171-180.
- Torres-Delgado, A. & Palomeque, F.L. (2014). Measuring Sustainable Tourism at the Municipal Level. *Annals of Tourism Research*, 49, 122-137.
- Torres-Delgado, A. & Palomeque, F.L. (2018). The ISOST Index: A Tool for Studying Sustainable Tourism. *Journal of Destination Marketing&Management*, 8, 281-289.
- Tzeng, G. H. & Huang, J. J. (2011). *Multi-Attribute Decision Making: Methods and Applications*. CRC Press, USA.
- Vargas, G. L. (1990). An Overview of the Analytic Hierarchy Process and its Applications. *European Journal of Operational Research*, 48, 2-8.
- WCED (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>. (Erişim Tarihi: 03.02.2021).
- Yaralıoğlu, K. (2001). Performans Değerlendirmede Analitik Hiyerarşi Proses. *DEU İİBF Dergisi*, 16(1), 129-142.